Lieta Nr. A420225114
SKA-115/2017
Administratīvo lietu departaments

Latvijas Republikas Augstākā tiesa
SPRIEDUMS
Rīgā 2017.gada 26.aprīlī

Augstākā tiesa šādā sastāvā:
tiesnese Ieva Višķere,
tiesnese Veronika Krūmiņa,
tiesnese Līvija Slica,

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. B/ pieteikumu par Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta 2013.gada /datums/ lēmuma Nr. /lēmums/ atzīšanu par prettiesisku, sakarā ar /pers. B/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 3.jūlija spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. B/ 2013.gada rudenī bija Rīgas /vidusskolas/ /klases/ skolēns.

Ar Rīgas /vidusskolas/ direktora 2013.gada 12.novembra rīkojumu Nr. /numurs/ (turpmāk – rīkojums) pieteicējs no skolas tika atskaitīts. Ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta (turpmāk – departaments) 2013.gada /datums/ lēmumu Nr. /lēmums/ (turpmāk – pārsūdzētais lēmums) rīkojums atstāts negrozīts.

Pieteicējs vērsās tiesā ar pieteikumu par pārsūdzētā lēmuma atzīšanu par prettiesisku, pieteikumā norādot, ka rīkojums un pārsūdzētais lēmums balstīts uz kļūdainu faktisko apstākļu novērtējumu, rīkojums pieņemts, pārkāpjot tiesību normu prasības, turklāt jebkurā gadījumā atskaitīšana no skolas konkrētajā gadījumā ir nesamērīga, un nav izdarīti lietderības apsvērumi, jo bija iespējams pieteicējam piemērot mazāk bargu ietekmēšanas līdzekli.

[2] Ar Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 3.jūlija spriedumu pieteicēja pieteikums tika noraidīts. Spriedums pamatots ar turpmāk izklāstītajiem apsvērumiem.

[2.1] Lietā izšķirams jautājums, vai pieteicējs pamatoti atskaitīts no Rīgas /vidusskola/ /klases/ audzēkņu skaita.

[2.2] Ministru kabineta 2012.gada 28.februāra noteikumu Nr. 149 „Noteikumi par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, un obligātajām prasībām pārcelšanai uz nākamo klasi" (turpmāk –noteikumi Nr. 149) 44.punkts noteic, ka izglītojamo ir tiesības atskaitīt no izglītības iestādes vispārējās izglītības programmas, ja izglītojamais atkārtoti neievēro Izglītības likumā noteiktos izglītojamā pienākumus.

Atbilstoši Izglītības likuma 54.pantam, izglītojamā pienākumi ietver arī pienākumu ievērot izglītības iestādes nolikumu vai satversmi un iekšējās kārtības noteikumus, kā arī ar savu rīcību nediskreditēt izglītības iestādi, ievērot pedagogu, izglītojamo un citu personu tiesības un intereses, nepieļaut emocionālu un fizisku vardarbību, neapdraudēt savu un citu personu veselību, drošību un dzīvību un būt pieklājīgam izglītības iestādē un ārpus tās.

Šo pienākumu neievērošana var būt pamats izglītojamā atskaitīšanai no izglītības iestādes.

[2.3] Rīgas /vidusskolas/ skolēnu pienākumi ir uzskaitīti arī skolas iekšējās kārtības noteikumu (turpmāk – Iekšējie noteikumi) 47.punktā. Arī šie pienākumi citstarp ietver pienākumu uzvesties saskaņā ar sabiedrībā pieņemtajām morāles un ētikas normām un netraucēt skolotājiem un skolasbiedriem darbu mācību stundās. Savukārt Iekšējo noteikumu 48.punktā noteikti aizliegumi, kas citstarp skolēniem skolā aizliedz fiziski, morāli vai psiholoģiski aizskart skolēnus, skolotājus vai citus skolas darbiniekus, stundas laikā lietot necenzētus vārdus un nodarboties ar mācību procesu nesaistītām lietās, stundu un starpbrīžu laikā atrasties ārpus skolas teritorijas, skolā, skolas teritorijā, kā arī skolas pasākumos smēķēt, ienest un lietot alkoholiskos dzērienus vai citas apreibinošas vielas.

Iekšējo noteikumu X sadaļā noteikta atbildība par šo noteikumu neievērošanu. 54.punktā paredzēts, ka atkarībā no pārkāpuma rakstura un sistemātiskuma ietekmēšanas līdzekļi var būt mutisks aizrādījums, rakstiska piezīme dienasgrāmatā, pienākums iesniegt skolas direktoram rakstisku paskaidrojumu, klases audzinātāja paziņojums vecākiem, jautājuma izskatīšana pedagoģiskās padomes sēdē, pārrunas pie skolas vadības vai vecāku uzaicināšana uz skolas. Atbilstoši 55.punktam var tikt piemēroti arī disciplinārsodi – brīdinājums, aizrādījums, rājiens un atskaitīšana no skolas par sevišķi rupjiem pārkāpumiem vai nesekmību, vai arī gadījumos, kad citi ietekmēšanas līdzekļi nav devuši vēlamo rezultātu.

[2.4] Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 81.panta piektajai daļai administratīvais akts savu galīgo noformējumu iegūst tādā veidā, kādā tas noformēts apstrīdēšanas procesa rezultātā pieņemtajā lēmumā. Līdz ar apstāklis, ka sākotnējā lēmumā nav norādīts tā pamatojums, neliedz augstākai iestādei zemākās iestādes pieļauto pamatojuma trūkumu labot, administratīvā akta pamatojumu ietverot galīgajā lēmumā. Tādējādi arī izskatāmajā gadījumā noteicošais ir tieši pārsūdzētajā lēmumā, nevis rīkojumā ietvertais pamatojums.

[2.5] Izvērtējot pārsūdzēto lēmumu, secināms, ka pamats pieteicēja atskaitīšanai no Rīgas /vidusskolas/ ir bijis Iekšējo noteikumu 47.6., 47.9, 48.1, 48.4., 48.5 un 48.6.punkta pārkāpums, un šie pārkāpumi konstatēti, ņemot vērā pedagoga iesniegumu, pieteicēja paskaidrojumus skolas direktoram par izdarītajiem pārkāpumiem, 2012.gada 3.decembra administratīvās apspriedes protokolu un e-žurnāla izdrukas, no kurām redzams, ka klases audzinātāja ir rakstiski informējusi pieteicēja vecākus par konkrētiem pārkāpumiem.

[2.6] Pieteicēja pieļauto pārkāpumu pierādīšanai iestādes lietā iesniegušas šādus pierādījumus: 1) pieteicēja paskaidrojumus skolas direktoram par

smēķēšanu un skolas teritorijas atstāšanu stundu vai starpbrīžu laikā, aiziešanu no stundām bez attaisnojoša iemesla, ābola izmešanu no 4.stāva loga, naudas piedāvāšanu citiem skolēniem par klases tīrīšanu, stundu darba traucēšanu, vārda „kuce" lietošanu stundas laikā; 2) pieteicēja klases audzinātājas iesniegumu skolas direktoram, kurā norādīts, ka pieteicējs angļu valodas stundā skolotāju nosaucis par kuci; 3) 2013.gada 12.novembra ārkārtas pedagoģiskās sēdes protokolu, kurā fiksēts, ka sēdē pārrunāta situācija, ka pieteicējs aizskāris cilvēka cieņu, ziņots par pieteicēja iepriekšējiem atkārtotiem Iekšējo noteikumu pārkāpumiem un nolemts, ka pieteicējs atskaitāms no skolas; 4) skolotāju un vecāku sadarbības kartītes, no kurām izriet, ka pieteicēja vecāki aicināti uz skolu pieteicēja nepietiekamu sekmju dēļ; 5) izraksti no žurnāla par individuālajām sarunām ar pieteicēja vecākiem par pieteicēja sekmēm un uzvedību stundās un piezīmēm par stundu darba traucēšanu; 6) Rīgas /vidusskolas/ skolotāju raksturojumi par pieteicēju.

Lietas izskatīšanas laikā kā liecinieki nopratināta /pers. G/, kas bija pieteicēja klases audzinātāja un angļu valodas skolotāja, filozofijas skolotāja /pers. H/, ģeogrāfijas skolotājs /pers. I/, pieteicēja bijušie klasesbiedri /pers. J/ un /pers. K/, skolas sociālā pedagoģe /pers. L/ un skolas dežurējošā administratore /pers. M/.

[2.7] Izvērtējot minētos pierādījumus, secināms, ka pieteicējs jau kopš 2012.gada novembra sistemātiski nav ievērojis skolas Iekšējos noteikumus un attiecīgi arī izglītojamā pienākumus. Pieteicējs ir pārkāpis aizliegumu stundu un starpbrīžu laikā atrasties ārpus skolas teritorijas, aizliegumu smēķēt skolas teritorijā, nav ievērojis pienākumu netraucēt skolotājiem un skolasbiedriem darbu mācību stundās, nav ievērojis pienākumu sistemātiski gatavoties stundu darbam un bez attaisnojoša iemesla nekavēt skolu. Attiecībā uz „ābola izmešanas incidentu" nav nozīmes tam, ka nav konkrētu pierādījumu, vai pieteicēja mestais ābols pie sabiedriskā transporta pieturas stāvošai sievietei radīja traumas. Pats fakts, ka pieteicējs metis ābolu sabiedriskā transporta pieturas virzienā (ko viņš nenoliedz), vērtējams kā nepieļaujama un sabiedrībā pieņemtajām uzvedības normām neatbilstoša rīcība.

Kā izriet no pieteicēja sniegtajiem paskaidrojumiem par pieļautajiem pārkāpumiem, viņš izdarītos pārkāpumus lielākoties atzīst un ir norādījis, ka tos nožēlo, tomēr ir redzams, ka, neskatoties uz to, viņš turpināja izdarīt pārkāpumus.

[2.8] Procesa dalībnieku starpā ir strīds par to, kā vērtējami notikumi 2013.gada 12.novembra angļu valodas stundā, pēc kuras tika pieņemts lēmums par pieteicēja atskaitīšanu no skolas.

Lietā nav strīda par to, ka minētajā datumā angļu valodas stundā pieteicējs lietoja vārdu „kuce".

Šis vārds ir stilistiskais vulgārisms, proti, šā vārda pamatnozīmē nav nekā vulgāra, rupja vai nepieklājīga, bet vārds vulgāro nokrāsu iegūst noteiktā kontekstā, attiecinot šo vārdu uz konkrētu cilvēku. Šāda vārda lietošana attiecībā uz personu atzīstama par nepieklājīgu un attiecīgās personas cieņu aizskarošu uzvedību, kas vērtējama kā Izglītības likuma 54.panta 4. un 7.punktā un skolas Iekšējo noteikumu 47.6 un 48.1.punktā noteikto pienākumu pārkāpums.

Konkrētā gadījuma apstākļi norāda uz to, ka pieteicējs vārdu „kuce" lietoja šā vārda vulgārajā nozīmē. Tas, ka pieteicējs paskaidrojumā skolas direktoram noliedza, ka konkrētais vārds bija adresēts skolotājai, nav izšķirošais, jo šāds noliegums ir tipiska rīcība personai, kas apzinās izdarīto pārkāpumu un vēlas izvairīties no pārkāpuma izraisītajām sekām. Izšķirošais ir apstākļu, kādos konkrētais vārds tika izteikts, novērtējums.

No lietā esošajiem pierādījumiem izriet, ka incidents notika angļu valodas stundas sākumā, kad skolotāja paziņoja par ieskaites darbu un skolēni devās pēc darba lapām. Atgriežoties savā vietā ar darba lapu, pieteicējs izteica vārdu „kuce". Ņemot vērā, ka šis vārds tika lietots pēc tam, kad angļu valodas skolotāja bija uzdevusi rakstīt pārbaudes darbu, kam pieteicējs atbilstoši viņa tiesas sēdē sniegtajiem paskaidrojumiem nebija gatavojies, ir ticams, ka šādā veidā tika paustas negatīvās emocijas pret radušās situācijas „vaininieci" – skolotāju. Citādam skaidrojumam konkrētā situācijas kontekstā nav atrodams nekāds pamats. Pieteicēja skaidrotais, ka vārds „kuce" tika attiecināts uz darba uzdevuma lapu, nav ticams. Vārds „kuce" latviešu valodā tiek lietots, lai apzīmētu dzīvu būtni – sieviešu dzimtes suni šā vārda pamatnozīmē vai sievieti šā vārda vulgārajā nozīmē. Lietot šo sieviešu dzimtes dzīvas būtnes apzīmējumu attiecībā uz priekšmetu (darba uzdevuma lapu) ir ārkārtīgi netipiski. Arī liecinieks – pieteicēja klasesbiedrs /pers. K/ – apliecināja, ka skolēni nemēdz vārdu „kuce" attiecināt uz papīriem.

Šādā situācijā ir pamats pieņemt, ka vārds „kuce" tika adresēts tieši skolotājai /pers. G/. To apliecina ne tikai tas, ka tā to uztvēra pati skolotāja, bet objektīvs visu apstākļu vērtējums kopsakarā – situācija, kādā vārds tika pateikts, klasesbiedru reakcija, pieteicēja neverbālā komunikācija.

[2.9] Nav konstatējami apstākļi, kas norādītu uz skolotājas /pers. G/ izteikti negatīvu attieksmi pret pieteicēju un kas varētu liecināt par pieteikumā norādīto, ka lēmums par pieteicēja atskaitīšanu pieņemts /pers. G/ emocionālā iespaida ietekmē sakarā ar viņas personiskajām antipātijām pret pieteicēju.

[2.10] Tam, vai pieteicējs vulgārismu lietoja ar nodomu vai aiz neuzmanības, nav izšķirošas nozīmes. Vulgārisma lietošana jebkurā gadījumā nav pieļaujama un ir aizskaroša vulgārisma adresātam. Turklāt pieteicēja attieksme pēc notikušā – atteikšanās atstāt klasi pēc skolotājas rīkojuma un uzskats, ka attiecīgā rīcība ir pilnībā pieļaujama –, neliecina par to, ka pieteicējs apzinās pārkāpuma nopietnību.

[2.11] Interpretējot noteikumu Nr. 149 un Iekšējo noteikumu normas par skolēnu atskaitīšanu, secināms, ka atskaitīšana ir galējais līdzeklis, kas piemērojams tajos gadījumos, kad skolēns vairākkārt pieļāvis pārkāpumus, neizslēdzot iespēju, ka netipiskā gadījumā atskaitīšanas pamats var būt arī viens pārkāpums, ja tas ir sevišķi rupjš.

[2.12] Konkrētajā lietā konstatētie apstākļi liecina, ka tiesību normās paredzētais atskaitīšanas pamats ir piemērots pēc tā jēgas un mērķa. Pieteicējs ir pieļāvis sistemātiskus Iekšējo noteikumu pārkāpumus, par kuriem skola ir piemērojusi dažādus ietekmēšanas līdzekļus – mutiskus aizrādījumus, skolas direktoram adresāta rakstveida paskaidrojuma iesniegšanas pienākumu, klases audzinātāja paziņojumus vecākiem, vecāku aicināšanu uz skolu, pārrunas pie skolas vadības, jautājuma izskatīšanu pedagoģiskās padomes sēdē. 2012.gada (*acīmredzot domāts 2013.gada*) 12.novembrī pieļautais pārkāpums ir vērtējams kā rupjš pārkāpums, tātad iepriekš piemērotie ietekmēšanas līdzekļi nav devuši vēlamo rezultātu. Konstatējot vairākkārtējus pārkāpumus, no kuriem viens turklāt ir rupjš, iestāde pamatoti atzina, ka ir pamats pieteicēju no skolas izslēgt.

Nav nozīmes tam, ka pieteicējam ietekmēšanas līdzekļi pirms tam nav piemēroti tieši disciplinārsoda veidā, jo arī tie ietekmēšanas līdzekļi, kas nav kā disciplinārsods, norāda uz izglītojamā pienākumu neizpildi. No tiesību normām neizriet obligāts priekšnoteikums konstatēt, ka skolēnam iepriekš ir piemērots disciplinārsods, lai varētu tikt vērtēts jautājums par atskaitīšanu no skolas.

[2.13] Nav pamatots pieteikumā apgalvotais, ka rīkojums par pieteicēja atskaitīšanu tika pieņemts bez apspriešanas pedagoģiskās padomes sēdē. Lietā esošie pierādījumi (ārkārtas pedagoģiskās padomes sēdes protokols un liecinieku liecības) apliecina, ka ir notikusi ārkārtas pedagoģiskās padomes sēde, kurā tika apspriests jautājums par pieteicēja izslēgšanu no skolas. Apstāklim, ka lēmums netika pieņemts, pedagogiem balsojot, nav nozīmes, jo tiesību normas neparedz tieši šādu lēmuma pieņemšanas kārtību, turklāt pedagoģiskās padomes lēmumiem ir tikai ieteikuma raksturs. Līdz ar to nav pamata konkrētajā gadījumā atsaukties uz Vispārējās izglītības likuma 12.panta pirmo daļu.

[2.14] Izvērtējot to, vai pieteicēja atskaitīšana no skolas konkrētajā gadījumā bija samērīgs un lietderīgs ietekmēšanas līdzeklis, ņemams vērā, ka izglītības iestādes pamatuzdevums ir sniegt iespēju apgūt izglītības programmu. Personai, kas vēlas apgūt izglītības programmu, ir jāievēro tiesību normās noteiktie izglītojamā pienākumi. Izglītojamais, kurš neievēro šos pienākumus, kavē gan izglītības iestādes spēju pildīt savu pamatuzdevumu, gan rada šķēršļus citu izglītojamo iespējai pilnvērtīgi apgūt izvēlēto izglītības programmu. Pieteicēja attieksme un pieļautie pārkāpumi liecina, ka pieteicējs nerespektē pārējo izglītojamo tiesības uz pilnvērtīgu izglītošanās procesu un pedagogu tiesības cieņpilnā vidē pildīt savus pienākumus. Tāpēc konkrētajos apstākļos pieteicēja atskaitīšana no skolas bija nepieciešams, piemērots un samērīgs ietekmēšanas līdzeklis.

[3] Pieteicējs par minēto apgabaltiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, pamatojot to ar turpmāk norādītajiem iebildumiem.

[3.1] Administratīvā apgabaltiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 250.panta otro daļu, kas noteic, ka tiesa, vērtējot pārsūdzētā administratīvā akta tiesiskumu, ņem vērā tikai to pamatojumu, ko iestāde ietvērusi administratīvajā aktā.

Konkrētajā gadījumā pārsūdzētais lēmums nav obligātais administratīvais akts, līdz ar to iestādēm bija jāizdara lietderības apsvērumi. Pārsūdzētajā lēmumā ir uzskaitītas tiesību normas, par kuru neievērošanu pieteicējs tiek atskaitīts no skolas, un norādīts uz informāciju par pārkāpumiem, bet lēmumā nav skaidri norādīts un izvērtēts, konkrēti kādā pieteicēja rīcībā ir konstatēti konkrētu izglītojamā pienākumu pārkāpumi, par kuru atkārtotu izdarīšanu pieteicējs tiek atskaitīts no skolas, kā arī nav norādīti lietderības apsvērumi. Apsvērumus, kāpēc, iestāžu ieskatā, pieteicēju bija lietderīgi atskaitīt no skolas, iestādes izteikušas tikai paskaidrojumos tiesai un apelācijas sūdzībā. Neskatoties uz to, tiesa pati pieteicēja pārkāpumus attiecināja uz konkrētiem Iekšējo noteikumu punktiem, kā arī pati izdarīja lietderības apsvērumus iestādes vietā. Tādējādi tiesa pārkāpa arī Administratīvā procesa likuma 253.panta trešo daļu, kas noteic, ka tiesa var grozīt administratīvo aktu un noteikt konkrētu tā saturu tikai likumā paredzētos gadījumos.

[3.2] Apgabaltiesa kļūdaini interpretējusi noteikumu Nr. 149 44.punktu un Iekšējo noteikumu 55.4.punktu, atzīstot, ka atskaitīšanas pamats var būt arī viens pārkāpums, ja tas bijis sevišķi rupjš, un ka no tiesību normām neizriet obligāts priekšnoteikums konstatēt, ka skolēnam iepriekš ir piemērots disciplinārsods, lai varētu tikt vērtēts jautājums par atskaitīšanu no skolas. Pieteicēja ieskatā, minētās tiesību normas interpretējamas tādējādi, ka skolēnu var atskaitīt no skolas tikai tad, ja konstatējams, ka atkārtoti pieļauti vismaz divi rupji izglītojamā pienākumu pārkāpumi. Savukārt, ja skola par skolēna pieļauto pārkāpumu nav piemērojusi disciplinārsodu, uzskatāms, ka skola attiecīgo pārkāpumu nav konstatējusi. Līdz ar to atkārtoti pārkāpumi konstatējami vienīgi tad, ja par pārkāpumiem bijis piemērots disciplinārsods.

[3.3] Lietā nav pierādīts, ka pieteicējs būtu izdarījis kaut vienu rupju izglītojamā pienākumu pārkāpumu. Pieteicēja izdarītie pārkāpumi bija maznozīmīgi. Apgabaltiesa, secinot, ka pieteicējs, angļu valodas stundā lietojot vārdu „kuce", to attiecināja uz skolotāju, nav vispusīgi un objektīvi novērtējusi lietā esošos pierādījumus. Savu secinājumu tiesa izdarījusi, neņemot vērā pieteicēja paskaidroto par notikušo un pieteicēja klasesbiedra /pers. K/ liecināto un nenorādot, kāpēc citiem pierādījumiem dota priekšroka. Tādējādi tiesa pierādījumus nav novērtējusi kopumā.

Motīvu daļa

[4] Latvijas Republikas Satversmes 112.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.

No minētās tiesību normas izriet, ka valstij citstarp ir pienākums nodrošināt pienācīgu iespēju iegūt kvalitatīvu – noteiktiem standartiem atbilstošu – vidējo izglītību izglītības iegūšanai piemērotā vidē.

Tas nozīmē, ka valstij ir pienākums izveidot atbilstošas un ar pietiekamiem resursiem nodrošinātas izglītības iestādes – skolas, savukārt skolām secīgi ir pienākums nodrošināt tādus apstākļus, kuros ikviens skolēns var netraucēti pilnvērtīgi apgūt attiecīgo izglītības programmu.

Šādi apstākļi pašsaprotami ietver ikviena skolēna tiesības paļauties, ka mācību procesā arī no citu skolasbiedru puses tiks respektētas viņu tiesības uz netraucētu izglītības iegūšanu. Tāpat šādi apstākļi pašsaprotami ietver arī ikviena pedagoga tiesības pildīt savus pienākumus cieņpilnā vidē, jo tikai tad, ja pedagoga darbs netiek nepamatoti traucēts, ir pamats uzskatīt, ka skolēniem ir nodrošināts pilnvērtīgs attiecīgās izglītības programmas apguves process.

Tādējādi tiesību uz izglītību īstenošana neizbēgami ir saistīta ne tikai ar valsts (skolu) pienākumiem izglītības iespēju nodrošināšanā, bet arī ar izglītojamo jeb pašu skolēnu pienākumiem izglītības iegūšanas procesā.

[5] Izglītojamo pienākumi uzskaitīti Izglītības likuma 54.pantā, kas citstarp noteic pienākumu ievērot izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumus, ievērot pedagogu, izglītojamo un citu personu tiesības un intereses, nepieļaut emocionālu un fizisku vardarbību, neapdraudēt savu un citu personu veselību, drošību un dzīvību un būt pieklājīgam izglītības iestādē un ārpus tās.

Iekšējos noteikumos Rīgas /vidusskola/ no Izglītības likuma izrietošos pienākumus konkretizējusi, 47. un 48.punktā nosakot, ka skolēniem ir pienākums uzvesties saskaņā ar sabiedrībā pieņemtajām morāles un ētikas normām un netraucēt skolotājiem un skolasbiedriem darbu mācību stundās. Tāpat skolēniem ir aizliegts fiziski, morāli vai psiholoģiski aizskart skolēnus, skolotājus vai citus skolas darbiniekus, stundas laikā lietot necenzētus vārdus un nodarboties ar mācību procesu nesaistītām lietās, stundu un starpbrīžu laikā atrasties ārpus skolas teritorijas, skolā, skolas teritorijā, kā arī skolas pasākumos smēķēt, ienest un lietot alkoholiskos dzērienus vai citas apreibinošas vielas.

Izvērtējot minētās tiesību normas, secināms, ka izglītojamo pienākumi ir vērsti uz to, lai skolēns pats pēc iespējas efektīvāk varētu apgūt izglītības programmu un izveidot sevi par atbildīgu, daudzpusīgu personību – pilnvērtīgu sabiedrības locekli, un vienlaikus, lai skolēna uzvedība būtu tāda, kas neaizskar citu tiesības uz pilnvērtīgu izglītošanās un izaugsmes procesu. Šie pienākumi ir balstīti uz sabiedrībā akceptētām vērtībām, tostarp pieklājīgām un cieņpilnām savstarpējām attiecībām. Prasība šos pienākumus ievērot ir saprātīga un samērīga.

[6] Kā pamatoti atzinusi apgabaltiesa, izglītojamais, kurš neievēro tiesību normās noteiktos pienākumus, kavē gan izglītības iestādes funkciju izpildi, gan citu izglītojamo iespējas pilnvērtīgi apgūt attiecīgo izglītības programmu. Līdz ar to skolai kā iestādei, kuras kompetencē ir izglītības iegūšanai piemērotas vides nodrošināšana, ir jāspēj efektīvi risināt situācijas, kas saistītas ar izglītojamā pienākumu nepildīšanu, tostarp piemērojot adekvātus ietekmēšanas līdzekļus, kas ietver arī skolēna atskaitīšanu no skolas. Īpaši tajos gadījumos, kad skolēna pienākumu nepildīšana skar ne tikai viņa paša izglītošanās un izaugsmes procesu, bet arī aizskar citu skolasbiedru tiesības uz netraucētu un pilnvērtīgu izglītošanos, skolas reakcijai ir jābūt ātrai un efektīvai.

Savukārt ikvienam skolēnam ir jāapzinās, ka izglītojamā pienākumi nav formāli un deklaratīvi, bet gan ir būtiska un neatņemama tiesību uz izglītību īstenošanas sastāvdaļa, un šo pienākumu neievērošana var novest pie izslēgšanas no skolas. Jo īpaši tas jāapzinās skolēniem, kuri mācās vidējās izglītības programmā, jo vidējā izglītība nav obligāta. Līdz ar to, ja skolēns pēc pamatizglītības iegūšanas izvēlas turpināt izglītošanos vidusskolā, viņam jārēķinās, ka šis process neizbēgami nozīmēs konkrētus pienākumus arī viņam pašam.

[7] Noteikumu Nr. 149 (*kas bija spēkā laikā, kad pieņemts pārsūdzētais lēmums*) 44.punkts noteic, ka skolai ir tiesības atskaitīt izglītojamo no izglītības iestādes vispārējās vidējās izglītības programmas, ja izglītojamais atkārtoti neievēro Izglītības likumā noteiktos izglītojamā pienākumus.

Augstākās tiesas ieskatā, minētās normas mērķis ir nodrošināt izglītības iestādēm iespēju efektīvi pildīt savu pienākumu veidot skolā tādu vidi, kurā ikvienam skolēnam ir nodrošināti izglītības iegūšanai piemēroti apstākļi, kas citstarp ietver arī iespēju skolotājiem pildīt savus pienākumus cieņpilnā vidē. Atbilstoši šai normai atkārtota izglītojamā pienākumu nepildīšana ir pamats, lai skola pieņemtu lēmumu skolēnu atskaitīt no skolas.

Vienlaikus, kā pareizi norādīts kasācijas sūdzībā, likumdevējs nav noteicis, ka skolai ikkatrā gadījumā, kad konstatējama atkārtota izglītojamā pienākumu nepildīšana, būtu pienākums skolēnu no skolas atskaitīt. Citiem vārdiem sakot, minētā norma neparedz obligātā administratīvā akta izdošanu. Atskaitīšanas iespējas izmantošana ir skolas rīcības brīvība, līdz ar to kasācijas sūdzībā pamatoti norādīts, ka lēmuma par skolēna atskaitīšanu no skolas pieņemšanai nav pietiekami formāli konstatēt atkārtotu izglītojamā pienākumu neievērošanu; ir nepieciešams individuāli izvērtēt katru konkrēto gadījumu

un izdarīt lietderības apsvērumus. Pamats skolēnu atskaitīt no skolas ir vienīgi tad, ja ir secināms, ka konkrētajos apstākļos atskaitīšana ir piemērots un samērīgs ietekmēšanas līdzeklis.

Tomēr Augstākā tiesa nepiekrīt pieteicējam, ka minētā tiesību norma būtu jāinterpretē tādējādi, ka skolēna atskaitīšana no skolas būtu pieļaujama tikai tad, ja skolēnam par pieļautajiem izglītojamā pienākumu pārkāpumiem iepriekš ticis piemērots disciplinārsods. Ne noteikumu Nr. 149 normas, ne Iekšējo noteikumu normas nenoteic, ka disciplinārsoda piemērošana ir vienīgais veids, kādā ir uzskatāms, ka ir fiksēts izglītojamā izdarīts pienākumu pārkāpums. Kā pareizi norādījusi apgabaltiesa, Iekšējie noteikumi papildus disciplinārsoda piemērošanai paredz arī citus ietekmēšanas līdzekļus, kas tiek izmantoti gadījumos, kad skolēns neievēro Iekšējos noteikumus (tajos konkretizētos izglītojamā pienākumus), bet kas netiek dēvēti par disciplinārsodiem, piemēram, mutisks aizrādījums, piezīme dienasgrāmatā, pienākums skolēnam iesniegt skolas direktoram rakstveida paskaidrojumu par izdarīto pārkāpumu, klases audzinātāja paziņojums skolēna vecākiem, skolēna vecāku aicināšana uz skolu u.tml. Augstākā tiesa piekrīt apgabaltiesai, ka arī šo ietekmēšanas līdzekļu piemērošanas gadījumā ir uzskatāms, ka skola ir konstatējusi skolēna izdarītu pārkāpumu.

Tāpat Augstākā tiesa nepiekrīt pieteicējam, ka skolēnu būtu pieļaujams atskaitīt no skolas vienīgi tad, ja tas būtu izdarījis vismaz divus sevišķi rupjus pārkāpumus. Noteikumu Nr. 149 44.punktā, kā jau minēts, dota norāde vienīgi uz pārkāpumu atkārtotību, līdz ar to ir acīmredzams, ka likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu skolēna atskaitīšanu no skolas pieļaut tikai vairāku sevišķi rupju pārkāpumu izdarīšanas gadījumā. Arī Iekšējo noteikumu normās skolēna atskaitīšanas iespēja nav attiecināta tikai uz tādiem gadījumiem, kad izdarīti vairāki rupji pārkāpumi. Iekšējo noteikumu 55.4.punkts skaidri noteic, ka atskaitīšana no skolas var tikt piemērota ne tikai par sevišķi rupjiem pārkāpumiem, bet arī tad, ja skolēns iepriekš izdarījis pārkāpumus, bet piemērotie ietekmēšanas līdzekļi nav devuši vēlamo rezultātu.

[8] Izskatāmajā gadījumā apgabaltiesa, izvērtējot lietā noskaidrotos apstākļus, ir konstatējusi, ka pieteicējs ir atskaitīts no skolas tāpēc, ka vairākkārtēji ir pieļāvis izglītojamā pienākumu pārkāpumus, tostarp rupju pārkāpumu, mācību stundā nosaucot skolotāju par kuci. Apgabaltiesa atzinusi, ka pieteicēja atskaitīšana no skolas konkrētajos apstākļos bija piemērota un samērīga, jo iepriekš piemērotie ietekmēšanas līdzekļi acīmredzami nav bijuši efektīvi. Tāpēc apgabaltiesa pārsūdzēto lēmumu atzinusi par tiesisku.

Kasācijas sūdzībā norādīts, ka apgabaltiesa, izdarot minēto secinājumu, ir pārkāpusi tiesas kompetenci administratīvā akta kontrolē, jo faktiski ir iestājusies iestādes vietā, grozot (papildinot) pārsūdzētā lēmuma pamatojumu un iestādes vietā izdarot lietderības apsvērumus.

Augstākā tiesa tam nepiekrīt turpmāk izklāstīto apsvērumu dēļ.

[9] No Augstākās tiesas judikatūras (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2012.gada 9.novembra spriedumu lietā Nr. SKA-443/2012 (A42643408), 2012.gada 4.jūlija spriedumu lietā Nr. SKA-0196-12(A43004410)*) izriet, ka par administratīvā akta pamatojumu Administratīvā procesa likuma 150.panta otrās daļas un 250.panta otrās daļas izpratnē ir atzīstami apstākļi, uz kuriem administratīvais akts balstīts, nevis iestādes sagādātie pierādījumi par šiem apstākļiem vai iestādes saistībā ar šiem apstākļiem izdarītie apsvērumi. Līdz ar to, Administratīvā procesa likuma 150.panta otrā daļa un 250.panta otrā daļa liedz tiesai, skatot pieteikumu par nelabvēlīga administratīvā akta atcelšanu, pieteicējam nelabvēlīgu spriedumu pamatot ar jauniem apstākļiem, uz kuriem nav norādīts administratīvajā aktā. Tomēr tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai iestādes norādītie apstākļi, uz kuriem administratīvais akts balstīts, patiešām pastāv, un pašai sniegt savu vērtējumu šiem apstākļiem. Šīs pārbaudes ietvaros tiesa var atļaut iesniegt iestādei papildu pierādījumus, kas apliecina apstākļus, uz kuriem balstīts pārsūdzētais lēmums. Tāpat iestādei nav liegts administratīvajā procesā tiesā sniegt detalizētākus paskaidrojumus par saviem apsvērumiem saistībā ar administratīvā akta pamatā esošajiem apstākļiem.

[10] Pārsūdzētajā lēmumā departaments ir norādījis, kādi izglītojamā pienākumi noteikti Izglītības likumā, Rīgas /vidusskolas/ nolikumā un Iekšējos noteikumos, un uzskatījis pierādījumus, kas attiecas uz pieteicēja pieļautajiem pārkāpumiem laika posmā no 2012.gada 16.novembra līdz par 2013.gada 12.novembrim, – pieteicēja skolas direktoram sniegtos paskaidrojumus, skolotājas /pers. G/ iesniegumu skolas direktoram, skolas Ārkārtas pedagoģiskās padomes sēdes protokolu un skolas e-žurnāla izdrukas, kurās fiksēts, ka pieteicēja vecāki tiek informēti par pieteicēja izdarītiem pārkāpumiem.

No pārsūdzētā lēmuma kopumā skaidri izriet, ka, departamenta ieskatā, uzskaitītie pierādījumi apliecina, ka pieteicējs vairākkārtēji pieļāvis skolēna pienākumu pārkāpumus – traucējis mācību stundu darbu, smēķējis skolas teritorijā, atstājis skolas teritoriju mācību stundu vai starpbrīžu laikā, bez attaisnojoša iemesla kavējis mācību stundas, rupji izturējies pret skolotāju. Šādos apstākļos departaments atzinis, ka skolas direktora rīkojums saskaņā ar Noteikumu Nr. 149 44.punktu atskaitīt pieteicēju no skolas ir tiesisks un tāpēc atstājams negrozīts.

Apgabaltiesa, pārbaudot pārsūdzēto lēmumu, ir vērtējusi tos pašus apstākļus (pieteicēja izdarītos pārkāpumus), uz kuriem pārsūdzētajā lēmumā atsaucies departaments. Apgabaltiesa nav aplūkojusi kādus citus, departamenta lēmumā nepieminētus pieteicēja pārkāpumus. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka apgabaltiesa, vērtējot pārsūdzētā lēmuma tiesiskumu, ir grozījusi pārsūdzētā lēmuma pamatojumu.

[11] Kasācijas sūdzībā kļūdaini norādīts, ka apgabaltiesa ir grozījusi pārsūdzēto lēmumu, tādējādi pārkāpjot Administratīvā procesa likuma 253.panta trešo daļu.

Administratīvā akta grozīšana šīs normas izpratnē nozīmē administratīvā akta radīto tiesisko seku grozīšanu, proti, ja tiesa atceļ iestādes noteiktās tiesiskās sekas un to vietā pati noteic jaunas – citādākas tiesiskās sekas.

Izskatāmajā gadījumā apgabaltiesa pārsūdzēto lēmumu ir atzinusi par tiesisku, pieteicēja pieteikumu noraidot. Tādējādi ar apgabaltiesas spriedumu netiek grozītas pārsūdzētā lēmuma radītās tiesiskās sekas – pieteicēja atskaitīšana no skolas.

[12] Kasācijas sūdzībā pareizi norādīts, ka pārsūdzētajā lēmumā nav atspoguļoti iestādes izdarītie lietderības apsvērumi.

Tomēr tas pats par sevi vēl nenozīmē, ka tātad iestāde, izdodot pārsūdzēto lēmumu, šādus apsvērumus vispār nav izdarījusi. Augstākās tiesas ieskatā, no pārsūdzētā lēmuma kopumā ir iespējams saprast, ka, iestādes ieskatā, konkrētajos apstākļos, kad konstatējami vairāki pieteicēja pieļauti pārkāpumi, tostarp rupja izturēšanās pret skolotāju, pieteicēja atskaitīšana no skolas ir vienīgais piemērotais ietekmēšanas līdzeklis. Tas izriet arī no iestāžu (skolas un departamenta) lietā sniegtajiem paskaidrojumiem. Tāpat no pieteicēja pieteikuma un kasācijas sūdzības redzams, ka būtībā pieteicējs ir sapratis, kādi ir iestādes apsvērumi, jo ir pret tiem izvirzījis detalizētus iebildumus.

Tādējādi uzskatāms, ka konkrētajā gadījumā iestāde ir izdarījusi lietderības apsvērumus, bet nav tos pietiekami izvērsti norādījusi pārsūdzētajā lēmumā, tādējādi pieļaujot procesuālu pārkāpumu administratīvā akta noformēšanā. Savukārt šāds pārkāpums pats par sevi ne vienmēr ir pietiekams iemesls pārsūdzētā administratīvā akta atcelšanai.

Ja tiesa, izvērtējot lietas apstākļus un iestādes sniegtos paskaidrojumus par administratīvā akta izdošanas gaitā izdarītajiem apsvērumiem, secina, ka izdotais administratīvais akts ir samērīgs un konkrētajos apstākļos piemērots un atbilstošs, atzīstams, ka iestādes pieļautā kļūda nav novedusi pie nepareiza (prettiesiska) lēmuma.

Līdz ar to tas, ka izskatāmajā gadījumā apgabaltiesa ir vērtējusi, vai iestādes izdotais administratīvais akts atbilst samērīguma prasībām un ir

konkrētajos apstākļos piemērots un atbilstošs, nenozīmē, ka apgabaltiesa lietderības apsvērumus ir izdarījusi iestādes vietā. Lietderības apsvērumi tiktu izdarīti iestādes vietā tad, ja iestādes pašas neko nevarētu paskaidrot par to, kādi bija to apsvērumi administratīvā akta izdošanas laikā. Konkrētajā gadījumā, jau sniedzot paskaidrojumus par pieteicēja pieteikumu, iestādes ir norādījušas, kāpēc, to ieskatā, pieteicēja atskaitīšana no skolas bija adekvāta. Apgabaltiesa, vērtējot šos apsvērumus, tos atzinusi par adekvātiem.

[13] Nepamatots ir kasācijas sūdzībā apgalvotais, ka lietā nav pierādīts, ka pieteicējs būtu izdarījis kaut vienu rupju izglītojamā pienākumu pārkāpumu.

Apgabaltiesa, izvērtējot lietā esošos pierādījumus, ir atzinusi, ka pieteicējs 2013.gada 12.novembra angļu valodas stundā nosauca skolotāju par kuci.

Apgabaltiesa ir ņēmusi vērā, ka pieteicējs noliedz, ka vārdu „kuce" esot attiecinājis uz skolotāju, bet pamatoti ir norādījusi, ka tas, ka pieteicējs noliedz pārkāpumu, pats par sevi nav izšķirošs apstāklis. Apgabaltiesa, veicot vispusīgu konkrētā notikuma izvērtējumu, ir argumentējusi, kāpēc pieteicēja paskaidrojumam nepiešķir ticamību, tostarp, kāpēc nav ticams pieteicēja skaidrojums, ka vārds „kuce" esot bijis adresēts ieskaites darba lapai, nevis skolotājai. Nav pamatots kasācijas sūdzībā norādītais, ka apgabaltiesa, secinot, ka pieteicējs par kuci ir nosaucis skolotāju, nav ņēmusi vērā /pers. K/ liecināto un līdz ar to ir pārkāpusi pienākumu vispusīgi novērtēt lietā esošos pierādījumus. Pirmkārt, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 154.panta otro daļu nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu, līdz ar to pierādījumu novērtēšana ir tiesas prerogatīva. Otrkārt, tas, ka /pers. K/ liecināja, ka pieteicējs vārdu „kuce" izteica, būdams ar muguru pret skolotāju, nav pamats, lai apgabaltiesas veikto pierādījumu novērtējumu atzītu par neloģisku vai nepilnīgu. Tāpat arī /pers. K/ liecībā paustais, ka, viņaprāt, pieteicējs attiecīgo vārdu adresēja nevis skolotājai, bet gan ieskaites darba lapai, ir tikai /pers. K/ personīgais viedoklis. Tas, ka /pers. K/ kā pieteicēja drauga viedoklis sakrīt ar pieteicēja versiju par notikušo, nenozīmē, ka apgabaltiesa, izdarot pretēju secinājumu, pierādījumus nav novērtējusi objektīvi un vispusīgi.

Tas, ka apgabaltiesas spriedumā nav detalizēti atrunāts, kāpēc šis pierādījums (/pers. K/ liecība) nav pārliecinājis tiesu, ka vārds „kuce" netika adresēts skolotājai, nav būtiski, jo no spriedumā sniegtā kopējā apstākļu novērtējuma ir skaidri saprotams, kāpēc tiesa ir uzskatījusi, ka lietā ir konstatējams, ka pieteicējs par kuci nosauca skolotāju, nevis darba lapu.

Augstākā tiesa atzīst, ka apgabaltiesa ir loģiski un vispusīgi izvērtējusi faktiskos apstākļus un nav sagrozījusi lietā esošos pierādījumus. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka apgabaltiesa pierādījumu novērtēšanā būtu pieļāvusi kādus pārkāpumus. Tas, ka pieteicēja un tiesas viedoklis par to, kā novērtējami lietā esošie pierādījumi, atšķiras, nenozīmē, ka tiesas veiktais pierādījumu novērtējums ir nepareizs. Arī tas, ka tiesas vērtējums par lietas faktiskajiem apstākļiem nenoved pie pieteicējam labvēlīga rezultāta, nenozīmē, ka tātad lietā nav noskaidroti visi lietas izšķiršanai būtiskie apstākļi vai arī tie novērtēti nepareizi.

Savukārt pierādījumu pārvērtēšana nav Augstākās tiesas kompetencē.

[14] Augstākajai tiesai nav šaubu, ka tas, ka skolēns skolotāju nolamā, aizskarot ar rupju vārdu, ir vērtējams kā sevišķi smags izglītojamā pienākumu pārkāpums. Šāda rīcība ir nepieļaujama. Tā ir ne tikai klajā pretrunā ar vispārpieņemtām uzvedības normām un personīgi aizskaroša konkrētajai skolotājai, bet arī atstāj negatīvu iespaidu uz mācību procesu kopumā, kavējot skolotāju pildīt savus pienākumus un attiecīgi kavējot pārējos skolēnus mācībām piemērotos apstākļos apgūt izglītības programmu.

Skolai ir pienākums uz šādu pārkāpumu adekvāti reaģēt, lai pēc iespējas ātrāk tiktu atjaunota izglītības iegūšanai piemērota vide, vienlaikus dodot skaidru signālu, ka šāda rīcība skolā nav pieņemama.

Situācijā, kad šādu pārkāpumu izdarījušais skolēns jau pirms tam ir pieļāvis sistemātiskus pārkāpumus, tostarp, traucējot mācību procesu, un piemērotie ietekmēšanas līdzekļi nav pamudinājuši skolēnu sākt apzinīgi attiekties pret izglītojamā ienākumu ievērošanu, skolēna atskaitīšana no skolas ir samērīgs un adekvāts risinājums. Turklāt maigāka ietekmēšanas līdzekļa piemērošana šādos apstākļos neizbēgami novestu pie situācijas, ka skolēniem tiek dots signāls, ka ir pieļaujams būt rupjiem attiecībās ar skolotājiem un nekādas nopietnas sekas par to neiestāsies.

Līdz ar to Augstākā tiesa piekrīt apgabaltiesas apsvērumiem, ka konkrētajos apstākļos iestādes lēmums atskaitīt pieteicēju no skolas bija tiesisks.

[15] Kasācijas sūdzībā izvirzītajam iebildumam, ka apgabaltiesa kļūdaini interpretējusi tiesību normas, atzīstot, ka atsevišķos gadījumos arī viens pārkāpums, ja tas bijis sevišķi rupjš, var būt pietiekams pamats skolēna atskaitīšanai, izskatāmajā lietā nav nozīmes. Apgabaltiesa ir konstatējusi, ka pieteicējs no skolas atskaitīts tāpēc, ka pieļāvis vairākus izglītojamā pienākumu pārkāpumus (tostarp vienu rupju pārkāpumu). Līdz ar to izskatāmajā lietā pieteicējam piemērotās nelabvēlīgās sekas – atskaitīšana no skolas – nav saistītas ar vienu vienīgu pārkāpumu. Tāpēc šīs lietas izšķiršanas ietvaros nav pamata apsvērt jautājumu, vai izņēmuma gadījumā varētu būtu pieļaujams skolēnu atskaitīt no skolas arī tad, ja attiecīgais skolēns pārkāpumu pieļāvis tikai vienu reizi.

[16] Rezumējot minēto, Augstākā tiesa atzīst, ka pārsūdzētā apgabaltiesas sprieduma atcelšanai nav pamata.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta pirmās daļas 1.punktu un 351.pantu, Augstākā tiesa

nosprieda

atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 3.jūlija spriedumu, bet /pers. B/ kasācijas sūdzību noraidīt.
Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese I. Višķere

Tiesnese V. Krūmiņa

Tiesnese L. Slica